

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.39-11>

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ

INNOVATIVE PRINCIPLES OF INDUSTRIAL TOURISM DEVELOPMENT

Головчук Ю.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та реклами,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4516-109X>

Никига О.В.

доктор філософії з туризму,
викладач кафедри туризму,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4516-109X>

Запісоцький А.І.

аспірант кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського

Holovchuk Yuliia

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of
State University of Trade and Economics

Nykyha Oksana, Zapisotskyi Andrii

Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Bobersky

У статті узагальнено сучасні наукові та практичні підходи до розвитку промислового туризму та обґрунтовано його інноваційні принципи. Проаналізовано основні наукові праці з проблем розвитку промислового туризму, розглянуто підходи до його визначення. Наголошено на важливій ролі промислового туризму у розвитку соціально-економічного потенціалу територій з виробничою спеціалізацією. Виокремлено такі напрями: інноваційного розвитку промислового туризму як застосування нових технологій; інтеграція сталих та екологічно безпечних методів управління промисловими об'єктами; створення нових видів продуктів і послуг промислового туризму. Для того, щоб успішно реалізовувати зазначені напрями у процесі управління розвитком туризму необхідним є застосування інноваційних принципів, таких як сталість, автентичність, технологічність, доступність, співпраця. В Україні є значні можливості для розвитку промислового туризму, враховуючи багату промислову спадщину та культурне розмаїття країни. Однак існують також проблеми, що вимагають вирішення, серед яких, окрім безпеки туризму, – необхідність покращення стану інфраструктури, модернізація маркетингової політики та активніше залучення зацікавлених сторін до розвитку промислового туризму.

Ключові слова: промисловий туризм, інноваційний розвиток, напрями, принципи, перспективи.

The article summarizes modern scientific and practical approaches to the development of industrial tourism and substantiates its innovative principles. Industrial tourism has become a promising segment of the tourism industry, offering tourists a unique experience that showcases the cultural and natural heritage of industrial sites and areas. The main scientific works on the problems of the development of industrial tourism were analyzed, and the

approaches to its definition were considered. The important role of industrial tourism in the development of the socio-economic potential of territories with production specialization is emphasized. Innovative development of industrial tourism is understood as the introduction of new ideas, technologies, and approaches to increase the quality, safety, and attractiveness of products and services in industrial tourism. In this sense, innovative development involves the use of innovative principles, strategies, and tools to create unique and attractive destinations, while preserving and popularizing the cultural and natural heritage of industrial facilities and regions. The following areas are highlighted: innovative development of industrial tourism as the application of new technologies; integration of sustainable and environmentally safe methods of management of industrial facilities; creation of new types of industrial tourism products and services. In order to successfully implement these directions in the process of managing the development of tourism, it is necessary to apply innovative principles, such as sustainability, authenticity, technology, accessibility, and cooperation. Thanks to the application of the proposed innovative principles, industrial tourism can become a catalyst for economic development, job creation, and preservation of the cultural heritage of local communities. However, the success of industrial tourism development depends on the effective cooperation and coordination of various stakeholders, including governing bodies, industry enterprises, local communities, and tourists. Ukraine has significant opportunities for the development of industrial tourism, given the country's rich industrial heritage and cultural diversity. However, there are also problems that need to be solved, among which, in addition to the safety of tourism, there is a need to improve the state of the infrastructure, modernize the marketing policy, and more actively involve stakeholders in the development of industrial tourism.

Key words: industrial tourism, innovative development, directions, principles, perspectives.

Постановка проблеми. Промисловий туризм, який ще називають індустріальним, швидко розвивається, адже передбачає відвідування нетрадиційних для туристичної діяльності, однак досить атрактивних об'єктів, таких як заводи, фабрики, електростанції та інші виробничі потужності. Цей вид туризму пропонує туристам унікальну можливість побачити процес виробництва різноманітних продуктів, дізнатися про історію певної галузі, спостерігати за застосуванням інноваційних технологій. Розвиток промислового туризму може також принести значні прибутки місцевим громадам, створити робочі місця та сприяти збереженню промислової спадщини. Однак для забезпечення достатньої економічної ефективності та сталого розвитку промислового туризму на різних типах територій необхідно організувати його на інноваційних засадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвитку промислового туризму в останні роки приділяється все більше уваги через його потенційні економічні, соціальні та культурні переваги. У світовій науці, зокрема, акцентується увага на тому, що розвиток індустріального туризму має бути передусім сталим та інноваційним для того, щоб забезпечити формування сучасних конкурентоспроможних DESTINATION. Серед останніх досліджень слід згадати працю J. Harfst, J. Sandriester та W. Fischer (2021), які підкреслили важливість залучення місцевих громад до управління розвитком DESTINATION промислового туризму. Автори також запропонували інтегрувати нові технології, такі як віртуальна реальність і доповнена реальність, щоб покращити враження туристів [8].

Серед українських науковців одним із перших теоретико-методологічних проблем розвитку промислового туризму детально дослідив О. Пендерецький. На думку науковця, «промисловий туризм – це організація турів на діючі

(або ті, що колись діяли) промислові підприємства та місця народних промислів, з метою задоволення пізнавальних, наукових, професійних, ділових, культурологічних та інших потреб» [4; 5].

Можна також виокремити велику групу досліджень, що базувалися на вивченні сучасного стану і перспектив розвитку промислового туризму на прикладі конкретного регіону України (О. Афанасьєв [1], К. Карплюк [3], В. Кулеш [2], Н. Мешко [3], А. Петрова [6] та ін.). Найчастіше в центрі уваги науковців перебувала Дніпропетровська область як розвинений промисловий регіон України із багатими туристичними ресурсами, що все ще мало використовуються. Автори наголошують на тому, що промисловий туризм є важливим інструментом розвитку регіональної економіки, збереження культурної спадщини та підтримки місцевих спільнот.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Трактуючи сам промисловий туризм як інноваційний, більшість авторів недостатньо уваги надають проблемам інноваційного розвитку цього виду туристичної діяльності, зокрема на рівні регіонів та територіальних громад. Відповідно, мало розробленими є не лише практичні підходи до розвитку промислового туризму на інноваційних засадах, а й теоретико-методологічні його аспекти.

Постановка завдання. Мета статті полягає в узагальненні сучасних наукових та практичних підходів до розвитку промислового туризму та обґрунтуванні його інноваційних принципів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному трактуванні промисловий туризм – це вид туризму, який передбачає відвідування місць, пов'язаних з виробничими потужностями, як діючими, так і тими, що збереглися з минулих історичних періодів [7]. Зростання ролі промислового туризму можна пояснити декількома

факторами, серед яких підвищення інтересу до історії промисловості, зростання ролі пізнавальної функції туризму та поява практик його сталого розвитку.

Промисловий туризм в Україні в останні десятиліття активно розвивався, адже був важливим елементом збереження та відтворення історичної спадщини країни, а також відповіддю на потреби ринку у формуванні пропозиції нових видів туризму.

Загалом в Україні була розроблена значна кількість промислових турів та екскурсій, які дозволяють відвідувачам побачити певні промислові об'єкти, ознайомитися зі специфікою їх роботи, зокрема побачити унікальні технології виробництва. Одним з прикладів промислових турів є тур до кар'єру «Інгулець», що розташований у Дніпропетровській області. Тур дозволяє відвідувачам побачити величезні відкриті розробки кам'яного вугілля, дізнатися про технології його добування та переробки, а також побачити унікальний музей техніки, що знаходиться на території кар'єру. Іншим прикладом є екскурсія на завод «Рошен» у місті Вінниця. У межах екскурсії відвідувачі можуть побачити виробництво кондитерських виробів та дізнатися про його технологічні аспекти, а також відвідати музей історії компанії. Популярними були тури на металургійні підприємства, зокрема у Дніпропетровській та Запорізькій областях.

Під інноваційним розвитком промислового туризму ми розуміємо впровадження нових ідей, технологій і підходів для підвищення якості, безпеки та привабливості продуктів і послуг промислового туризму. Інноваційний розвиток передбачає використання інноваційних принципів, стратегій та інструментів для створення унікальних і привабливих дестинацій, одночасно зберігаючи та популяризуючи культурну та природну спадщину промислових об'єктів і регіонів.

Інноваційний розвиток промислового туризму, на наш погляд, може включати такі напрями:

– застосування нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, щоб забезпечити туристам певний рівень інтерактивності;

– інтеграцію сталих та екологічно безпечних методів управління промисловими об'єктами, таких як використання відновлюваних джерел енергії та заходів щодо зменшення відходів;

– створення нових видів продуктів і послуг промислового туризму, які відповідають мінливим потребам та інтересам туристів (розробка тематичних турів, кулінарних і культурних заходів, які демонструють унікальні особливості промислових об'єктів і територій).

Для того, щоб успішно реалізовувати зазначені напрями у процесі управління розвитком туризму необхідним є застосування інноваційних принципів, серед яких варто виокремити такі:

1. Сталість. Цей принцип полягає у створенні балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку туризму та передбачає відповідальне використання ресурсів і мінімізацію негативного впливу туризму на довкілля та місцеві громади.

2. Автентичність. Відповідно до цього принципу, промисловий туризм має надавати відвідувачам автентичний досвід, демонструючи історію, культуру та традиції регіону. Автентичності можна досягти шляхом залучення місцевих громад до розвитку туризму та просування місцевих продуктів і послуг.

3. Технологічність. Розвиток індустріального туризму повинен базуватися на впровадженні інновацій шляхом використання нових технологій і маркетингових стратегій для залучення відвідувачів. Прикладом застосування такого принципу може бути використання віртуальної або доповненої реальності для демонстрації об'єктів промислової спадщини або створення інтерактивних експонатів.

4. Доступність. Це важливий принцип розвитку промислового туризму, що передбачає забезпечення доступності об'єктів промислової спадщини для відвідувачів будь-яких соціальних та демографічних груп, зокрема людей з обмеженими можливостями. Цього можна досягти, надаючи туристичну інформацію кількома мовами, створюючи доступні для маломобільних груп населення маршрути та пропонуючи аудіотури для людей із вадами зору.

5. Співпраця. Цей принцип полягає у пріоритетності налагодження співпраці між різними зацікавленими сторонами, включаючи місцеві громади, державні установи та туристичних операторів, і має вирішальне значення для успішного розвитку промислового туризму, особливо в кризових умовах. Співпраця може допомогти визначити можливості для розвитку промислового туризму, створити спільні цілі та завдання, а також гарантувати, що розвиток цього виду туризму принесе користь усім стейкхолдерам.

Після війни в Україні промисловий туризм має великий потенціал для розвитку, оскільки країна володіє значною кількістю промислових об'єктів, які можуть бути цікавими для туристів, зокрема іноземних. Однією з перспектив розвитку промислового туризму в Україні є збільшення кількості екскурсій на підприємствах, які впроваджують найновіші технології та знаходяться в різних регіонах країни. Туризм може стати додатковим джерелом доходів для таких підприємств та підвищити їх інноваційний потенціал. Крім того, промисловий туризм може стати стимулом для розвитку інфраструктури в місцях, де знаходяться промислові об'єкти. ЄС та США успішно використовують такий шлях розвитку туризму, що дозволяє залучити інвестиції та створити робочі місця для місцевого населення. Крім того, промисловий туризм може сприяти збереженню

та відновленню культурної спадщини країни. Зокрема, розглядається можливість створення доступних для відвідувачів музеїв промислової спадщини, що може збільшити інтерес до збереження цих об'єктів та їх історії.

На глобальному рівні перспективи досліджень у сфері обґрунтування інноваційних засад розвитку промислового туризму є багатообіцяючими, враховуючи зростання інтересу до цього виду туризму серед науковців, практиків та політиків. Розвиток інноваційних підходів до розвитку промислового туризму відкриває численні можливості для досліджень, предметом яких можуть стати:

- ефективність інноваційних принципів і стратегій у підвищенні якості, безпеки та привабливості продуктів і послуг промислового туризму;
- вплив інноваційних практик на сталість і конкурентоспроможність дестинацій і об'єктів промислового туризму.
- роль співпраці та залучення стейкхолдерів до активізації інноваційного розвитку промислового туризму;
- потенціал нових технологій, таких як віртуальна та доповнена реальність, у покращенні вражень туристів і створенні нових можливостей для розвитку промислового туризму;
- важливість збереження культурної спадщини територій для створення автентичних та конкурентоспроможних брендів дестинацій промислового туризму.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що промисловий туризм став перспективним сегментом індустрії туризму, пропонуючи туристам унікальний досвід, який демонструє культурну та природну спадщину промислових об'єктів і територій. Інноваційні принципи розвитку промислового туризму, серед яких сталість,

автентичність, технологічність, доступність, співпраця, у випадку їх реалізації дадуть можливість для створення конкурентоспроможних та автентичних туристичних продуктів і послуг в межах сучасних дестинацій промислового туризму.

Завдяки застосуванню запропонованих інноваційних засад промисловий туризм може стати каталізатором економічного розвитку, створення робочих місць і збереження культурної спадщини місцевих громад. Однак успіх розвитку індустріального туризму залежить від ефективної співпраці та координації різних зацікавлених сторін, включаючи органи управління, підприємства галузі, місцеві громади та туристів.

В Україні є значні можливості для розвитку промислового туризму, враховуючи багату промислову спадщину та культурне розмаїття країни. Однак існують також проблеми, які необхідно вирішити. Окрім головної проблеми – безпеки туризму, слід пам'ятати також про необхідність покращення стану інфраструктури, модернізацію маркетингової політики та активніше залучення зацікавлених сторін до розвитку промислового туризму.

Подальші дослідження інноваційних засад розвитку промислового туризму можуть сприяти розробці практичних рішень і рекомендацій для суб'єктів, що беруть участь в стратегічному та операційному управлінні, а також промоції дестинацій і підприємств промислового туризму. Водночас у подальших наукових пошуках необхідно враховувати підходи антикризового та ризик-менеджменту, адже сучасна туристична діяльність здійснюється в умовах крайньої нестабільності як глобального, так і регіонального походження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Афанасьєв О.Є. Промисловий туризм на Дніпропетровщині: напрями, перспективи та досвід використання. Минуле, сучасне та майбутнє туризму Дніпропетровщини: матеріали обласної відкритої туристсько-краєзнавчої конференції. Дніпропетровськ. 2006. С. 88–90.
2. Кулеш В.Г. Перспективи розвитку промислового туризму в світі та Україні. *Вісник ДІТБ*. 2010. № 14. С. 90–95.
3. Мешко Н.П., Карплюк К.В. Розвиток промислового туризму як напрям у міжнародному туристичному іміджі Дніпропетровського регіону. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»*. 2015. Вип.7. С. 40–47.
4. Пендерецький О.В. Промисловий туризм на Буковині. *Часопис картографії*. 2016. Вип. 15(1). С. 144–152.
5. Пендерецький О.В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрями її вдосконалення: монографія. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. 225 с.
6. Петрова А. Використання техногенних ландшафтів під час організації активного відпочинку і спорту в Кривому Розі. *Геотуризм: практика і досвід* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (22–24 жовтня 2020 р.). Львів : Каменяр, 2020. С. 128–131.
7. Feng R.X. et al. *Industrial Tourism: Opportunities for City and Enterprise*. Taylor & Francis. 2016. 242 p.
8. Harfst J., Sandriester J., Fischer W. Industrial Heritage Tourism as a Driver of Sustainable Development? A Case Study of Steirische Eisenstrasse (Austria). *Sustainability*. 2021. No. 13(7). P. 3857. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13073857>.

REFERENCES:

1. Afanasiev O.Ye. (2006) Promyslovyi turizm na Dnipropetrovshchyni: napriamy, perspektyvy ta dosvid vykorystannia [Industrial tourism in the Dnipropetrovsk region: directions, prospects and experience of use]. Mynule, suchasne ta maibutnie turizmu Dnipropetrovshchyny: Materialy oblasnoi vidkrytoi turystsko-kraieznavchoi konferentsii. Dnipropetrovsk. pp. 88–90.
2. Kulesh V.H. (2010) Perspektyvy rozvytku promysloвого turizmu v sviti ta Ukraini [Prospects for the development of industrial tourism in the world and Ukraine]. *Visnyk DITB*, no. 14, pp. 90–95.
3. Meshko N.P., Karpluk K.V. (2015) Rozvytok promysloвого turizmu yak napriam u mizhnarodnomu turystychnomu imidzhi Dnipropetrovskoho rehionu [Development of industrial tourism as a direction in the international tourist image of the Dnipropetrovsk region]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia «Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny»*, vol. 7, pp. 40–47.
4. Penderetskyi O.V. (2016) Promyslovyi turizm na Bukovyni [Industrial tourism in Bukovyna]. *Chasopys kartohrafiï*, vol. 15(1), pp. 144–152.
5. Penderetskyi O.V. (2011) *Terytorialna orhanizatsiia promysloвого turizmu Karpatskoho suspilno-geohrafichnoho raionu ta osnovni napriamky yii vdoskonalennia* [Territorial organization of industrial tourism of the Carpathian socio-geographical region and the main directions of its improvement]. Ivano-Frankivsk: IFNTUNH.
6. Petrova A. (2020) Vykorystannia tekhnohennykh landshaftiv pid chas orhanizatsii aktyvnoho vidpochynku i sportu v Kryvomu Rozi [The use of man-made landscapes during the organization of active recreation and sports in Kryvyi Rih]. *Heoturizm: praktyka i dosvid : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (October 22–24 2020)*. Lviv: Kameniar, pp. 128–131.
7. Feng R.X. et al. (2016) *Industrial Tourism: Opportunities for City and Enterprise*. Taylor & Francis.
8. Harfst J., Sandriester J., Fischer W. (2021) Industrial Heritage Tourism as a Driver of Sustainable Development? A Case Study of Steirische Eisenstrasse (Austria). *Sustainability*, no. 13(7). DOI: <https://doi.org/10.3390/su13073857>.